

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

เนื่องจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ต้องการทราบถึงปัจจัยที่เป็นสาเหตุที่ส่งเสริมให้เกิดขบวนการเคลื่อนไหวของชุมชนและแนวทางในการจัดการกับปัญหามลพิษ จากการใช้ถ่านหินลิกไนต์ในโรงบ่มใบยาสูบ บ้านดอนไชยป่าแฉม อำเภอปง จังหวัดพะเยา ดังนั้นเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนและครอบคลุมวัตถุประสงค์ภายใต้ขอบเขตที่ได้กำหนดไว้ จึงกำหนดวิธีศึกษาวิจัยทั้งในเชิงปริมาณ (Quantitative) ประกอบกับการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative) มีการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณในระดับครัวเรือน ประกอบการอธิบายและมีการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพประกอบอีกด้านหนึ่ง เพื่อศึกษาวิถีชีวิตและบริบททั่วไปของชุมชน ซึ่งประกอบด้วยประวัติการตั้งถิ่นฐานและการใช้ทรัพยากร ลักษณะทรัพยากรสิ่งแวดล้อมทางกายภาพและวัฒนธรรม การปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ตลอดจนถึงลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับชุมชน ซึ่งจะต้องมองในมุมมองหลายมิติ เป็นปรากฏการณ์รวม

ดังนั้นเพื่อให้เข้าใจถึงปรากฏการณ์ที่เป็นขบวนการเคลื่อนไหวด้านการใช้ถ่านหินลิกไนต์ในโรงบ่มใบยาสูบบ้านดอนไชยป่าแฉม ตำบลออย อำเภอปง จังหวัดพะเยา ผู้ศึกษาจึงเข้าไปศึกษาชุมชนเพื่อเจาะลึกเกี่ยวกับปัจจัยที่เป็นสาเหตุ ที่ก่อให้เกิดขบวนการเคลื่อนไหวของชุมชนและแนวทางในการจัดการกับปัญหามลพิษทางด้านอากาศ โดยผู้ศึกษาได้กำหนดแนวทางและวิธีดำเนินการวิจัยไว้ดังนี้

- 3.1 ศึกษาข้อมูลจากเอกสารวิชาการและบุคคล
- 3.2 ศึกษาและสำรวจข้อมูลทางสังคมในชุมชน
- 3.3 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล
 - ใช้แบบสอบถามในครัวเรือน
 - ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก
 - การสังเกตการณ์
- 3.4 การตรวจสอบข้อมูล
- 3.5 วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 การศึกษาข้อมูลจากเอกสารวิชาการและบุคคล

3.1.1 ข้อมูลเอกสาร

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเรื่องขบวนการเคลื่อนไหวของสังคมเพื่อคัดค้านการใช้ถ่านหินลิกไนต์ในโรงบ่มไบโอบาสุบ ซึ่งเป็นประเด็นเกี่ยวกับพฤติกรรมของคนในชุมชนที่รวมพลังขึ้น เพื่อจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนของตนเองดังนั้น ผู้ศึกษาจึงศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

- 1) แนวคิดขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม
- 2) แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมร่วม
- 3) แนวคิดความขัดแย้ง
- 4) แนวคิดการจัดการความขัดแย้ง
- 5) แนวคิดการป้องกันมลพิษจากการใช้ถ่านหินลิกไนต์
- 6) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3.1.2 ข้อมูลจากบุคคล

- 1) ศึกษาข้อมูลจากบุคคลในพื้นที่ ซึ่งเป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการคัดค้านประกอบด้วย ประชาชนในหมู่บ้านและกลุ่มข้าราชการที่มีส่วนเกี่ยวข้อง
- 2) ศึกษาข้อมูลจากบุคคลในระดับผู้นำชุมชน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน ผู้อาวุโส พระครูใหญ่ หรือผู้ที่เป็นผู้นำชุมชนให้ความเคารพนับถือ เชื้อฟังและขอคำปรึกษาแนะนำ เมื่อมีปัญหาในชุมชน จำนวน 10 ราย

3.2 ศึกษาและสำรวจข้อมูลทางสังคมในชุมชน

3.2.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1) ขนาดกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้จากการสุ่มตัวอย่างประชากรในระดับครัวเรือนแบบเลือกสุ่มตัวอย่างมีระบบ (Systematic Random Sampling) และเพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นตัวแทนของประชากรทั้งหมด ผู้ศึกษาได้คำนวณโดยใช้สูตรของ ทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane) ซึ่งได้กำหนด ค่าความคลาดเคลื่อนของการสุ่มตัวอย่างเท่ากับ 0.05

สูตรการคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่าง

$$n = \frac{N}{1+Ne^2}$$

e = ความคลาดเคลื่อนของการสุ่มตัวอย่าง

N = ขนาดของประชากร

N = ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

2) ขนาดของประชากร

ขนาดของประชากรทั้งหมดได้มาจากผลรวมของจำนวนครัวเรือนในหมู่บ้านคอนไชยป่าแฉม ตำบลออย อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา รวมทั้งหมด 316 ครัวเรือน เมื่อแทนค่าในสูตรจะได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่างจากสูตรดังกล่าวคือ

$$n = \frac{316}{1+316(0.05)^2}$$

$$\begin{aligned} n &= \frac{316}{1+0.79} \\ &= 176 \end{aligned}$$

จากสูตรการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างดังกล่าว เมื่อคำนวณแล้วจะได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 176 ราย และเพื่อให้มีการกระจายของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นตัวแทนที่ดีของกลุ่มประชากร ดังนั้นในการเก็บรวบรวมข้อมูล จึงจะใช้ขนาดของกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 180 ราย

3.2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้บางส่วนจะใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการเก็บรวบรวมข้อมูล สาระสำคัญของข้อคำถามในการแบบสอบถามออกเป็น 4 ตอน

ตอนที่ 1 เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของครัวเรือนบ้านคอนไชยป่าแฉม และประกอบด้วย เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้ ระยะห่างที่อยู่อาศัย ระยะเวลาอยู่อาศัย ในชุมชน บทบาท และการเป็นสมาชิกกลุ่ม

ตอนที่ 2 เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับสาเหตุการเคลื่อนไหวยมีลักษณะคำถามแบบเลือกตอบ 4-5 ตัวเลือก แต่ละข้อสามารถเลือกตอบได้เพียง 1 ตัวเลือกเท่านั้น ซึ่งเนื้อหาครอบคลุมในด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ความรู้สึกการได้รับผลกระทบการถูกรีดรอนสิทธิทางอากาศ การถูกรีดรอนสิทธิการรับรู้ข่าวสารและความเชื่อมั่นของชุมชนต่อขบวนการรวมพลังเคลื่อนไหว

ตอนที่ 3 เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับ การรวมตัวกันก่อตั้งขบวนการเคลื่อนไหวของชุมชน มีลักษณะคำถามแบบเลือกตอบ 5 ตัวเลือกที่ครัวเรือนได้ร่วมทำกิจกรรมในเหตุการณ์เคลื่อนไหวของชุมชน ซึ่งเนื้อหาครอบคลุมในเรื่อง พฤติกรรมการรวมกลุ่ม ความสัมพันธ์ทั้งภายในและภายนอกของชุมชนและรวมไปถึงบทบาทของผู้นำขบวนการเคลื่อนไหว

ตอนที่ 4 เป็นคำถามเกี่ยวกับ การเข้าร่วมเคลื่อนไหวของชุมชนและองค์กรภายนอก มีลักษณะคำถามแบบเลือกตอบ 5 ตัวเลือก ที่ครัวเรือนได้ร่วมทำกิจกรรมในเหตุการณ์เคลื่อนไหวของชุมชน

1) เกณฑ์การประเมินปัจจัยต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับขบวนการเคลื่อนไหวของชุมชน

- เกณฑ์การประเมิน การได้รับข้อมูลข่าวสารด้านผลกระทบจากการใช้ถ่านหินลิกไนต์ลักษณะคำถามเป็นแบบปลายปิด

ความถี่	คะแนน
4 ครั้งขึ้นไป ใน 1 เดือน	4
3 ครั้งขึ้นไป ใน 1 เดือน	3
2 ครั้งขึ้นไป ใน 1 เดือน	2
1 ครั้งขึ้นไป ใน 1 เดือน	1
ไม่เคยได้รับเลย	0

- เกณฑ์การประเมินความรู้สึกว่าได้รับผลกระทบจากการใช้ถ่านหินลิกไนต์ การถูกรังสีทางอากาศและการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร และความเชื่อมั่นต่อขบวนการเคลื่อนไหว ลักษณะคำถามเป็นแบบปลายปิด 4 ตัวเลือก

	เชิงบวก	เชิงลบ
เห็นด้วยอย่างยิ่ง	4	1
เห็นด้วย	3	2
ไม่เห็นด้วย	2	3
ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง	1	4

2) เกณฑ์การประเมินคำถามเกี่ยวกับการต่อตั้งขบวนการเคลื่อนไหวของชุมชน

- ความสัมพันธ์ของชุมชน และบทบาทผู้นำ ลักษณะคำถามแบบปลายปิด

5 ตัวเลือก

ความถี่	คะแนน
4 ครั้งขึ้นไป ใน 1 เดือน	4
3 ครั้งขึ้นไป ใน 1 เดือน	3
2 ครั้งขึ้นไป ใน 1 เดือน	2
1 ครั้งขึ้นไป ใน 1 เดือน	1
ไม่เคยได้รับเลย	0

3) เกณฑ์การประเมินคำถามเกี่ยวกับการเข้าร่วมขบวนการเคลื่อนไหวของชุมชน
ลักษณะคำถามแบบปลายปิด 5 ตัวเลือก

ความถี่	คะแนน
4 ครั้งขึ้นไป ใน 1 เดือน	4
3 ครั้งขึ้นไป ใน 1 เดือน	3
2 ครั้งขึ้นไป ใน 1 เดือน	2
1 ครั้งขึ้นไป ใน 1 เดือน	1
ไม่เคยได้รับเลย	0

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.3.1 ผู้ศึกษาเป็นผู้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งเชิงคุณภาพและปริมาณด้วยตนเองในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้ศึกษาได้เลือกใช้วิธีการที่มีความเหมาะสมกับรูปแบบของการศึกษาครั้งนี้

3.3.2 วิธีการค้นคว้าศึกษาเอกสารบันทึกรายงานในหมู่บ้าน/ตำบลและเพื่อให้ได้ข้อมูลในระดับทุติยภูมิ

3.3.3 วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) เพื่อเติมข้อมูลที่มีความเฉพาะเจาะจงโดยการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการผ่านการสนทนา ตามกรอบหัวข้อที่ผู้ศึกษาสร้างไว้เป็นแนวทางในการสัมภาษณ์ เกี่ยวกับความสัมพันธ์ประวัติด้านความเป็นมาของชุมชนรวมทั้งเหตุการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน จำนวน 10 ราย

3.3.4 วิธีการแบบสอบถาม (Questionnaire) ซึ่งเป็นการสอบถามอย่างมีโครงสร้าง เพื่อให้ได้ข้อมูลการตัดสินใจในระดับครัวเรือน โดยใช้แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 180 รายที่กำหนดไว้ด้วยการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ เพื่อให้ชาวบ้านเกิดความเข้าใจข้อคำถาม เพื่อให้ได้คำตอบที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

นอกจากนั้น แล้วผู้ศึกษายังได้ใช้การสังเกตอย่างไม่มีส่วนร่วมของประชากรที่อยู่อาศัยในหมู่บ้าน ช่วงหลังอาหารมื้อเย็นที่ชาวบ้านมารวมกลุ่มพบปะพูดคุยกัน

3.4 การตรวจสอบข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวม ผู้ศึกษาได้นำมาตรวจสอบ ก่อนนำไปประมวลและวิเคราะห์โดยข้อมูลในระดับชุมชนจากการตรวจสอบ โดยวิธีการถามซ้ำจากผู้ให้ข้อมูลเดิมเพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือและความถูกต้องให้แก่ข้อมูล นอกจากนี้ยังได้เก็บข้อมูลซ้ำโดยทำการเปลี่ยนแหล่งหรือเปลี่ยนจุดเก็บข้อมูล ซึ่งเป็นการตรวจสอบข้อมูลโดยใช้วิธีสามเส้า (Triangulation) ทั้งต้นแหล่งข้อมูล และด้วยวิธีการเก็บข้อมูล และเปรียบเทียบข้อมูลที่ได้จากบุคคลหลาย ๆ คน หรือที่ได้จากการเก็บข้อมูลในแต่ละวิธี จนกว่าข้อมูลจะตรงกันและมีความสอดคล้องกับบริบททางสังคมของหมู่บ้าน และข้อสังเกต ของผู้ทำการศึกษาเอง

สำหรับข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้ศึกษาได้พิจารณาความสมบูรณ์ของคำตอบที่ได้จากข้อคำถามว่าครบถ้วนทุกข้อหรือไม่และตรวจสอบความเป็นไปได้ของข้อมูล จากความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลที่ได้ว่ามีแนวโน้มเป็นจริงได้หรือไม่ รวมทั้งตรวจสอบความเข้าใจในคำถามจากคำตอบที่ได้ ซึ่งควรพิจารณาได้จากการแปลความผิดพลาด ดังนั้นเมื่อพบจุดบกพร่องดังกล่าว จึงต้องทำการเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลเดิม

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อตรวจสอบข้อมูลแล้ว ผู้ศึกษาได้นำข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์ตามหน่วยการวัดดังนี้ ข้อมูลในระดับชุมชนที่ได้จากการสำรวจเชิงคุณภาพ ผู้ศึกษาได้จัดบันทึกไว้อย่างเป็นระบบตลอดช่วงเวลาการเก็บข้อมูลและนำมาจำแนกเรื่องและความเกี่ยวข้องแล้วจัดกลุ่มตามหัวข้อในกรอบการศึกษา เพื่อวิเคราะห์และแปลความหาความสัมพันธ์กันโดยเปรียบเทียบกับกรอบแนวคิด ทฤษฎีพื้นฐานของการศึกษา สำหรับการอธิบายสาเหตุของการเคลื่อนไหวการจัดการผลกระทบโดยการพรรณนาวิเคราะห์

สำหรับข้อมูลเชิงปริมาณ ข้อมูลที่ตรวจสอบความถูกต้องแล้วนำไปประมวลผลทางสถิติ โดยใช้โปรแกรม SPSS/PC (Statistical Package for the Social Sciences) ดังนี้

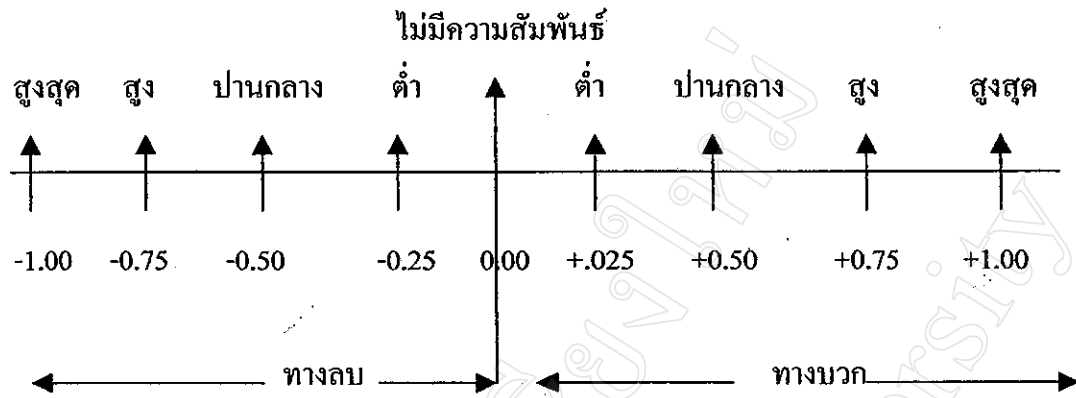
1) วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

2) การทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ 1 ตัว (ระดับการวัดเป็นมาตราช่วงชั้น) กับตัวแปรตาม (ระดับการวัดเป็นมาตราช่วงชั้น) ใช้สถิติ F-test ทดสอบความเป็นนัยสำคัญทางสถิติ และใช้สถิติ Pearson's Correlation Coefficient (r) วัดขนาดและทิศทางความสัมพันธ์ การวิเคราะห์ข้อมูลสามารถสรุปหาค่าสหสัมพันธ์ของตัวแปรในการศึกษาดังนี้

ตาราง 3.1 ค่าสหสัมพันธ์ของตัวแปรในการศึกษา

ตัวแปรอิสระ	ตัวแปรตาม	สถิติที่ใช้บอกขนาดและทิศทางของความสัมพันธ์	สถิติที่ใช้ทดสอบนัยสำคัญทางสถิติ
ระยะทางที่อยู่อาศัยห่างจาก โรงเรียน	การเข้าร่วมขบวนเคลื่อนไหว	Pearson's Correlation Coefficient(r)	F-test
การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร	การเข้าร่วมขบวนเคลื่อนไหว	Pearson's Correlation Coefficient(r)	F-test
ความรู้สึกรับผลกระทบ	การเข้าร่วมขบวนเคลื่อนไหว	Pearson's Correlation Coefficient(r)	F-test
ความรู้สึกรอคกรรอนสิทธิ	การเข้าร่วมขบวนเคลื่อนไหว	Pearson's Correlation Coefficient(r)	F-test
ความเชื่อมั่นต่อขบวนการ	การเข้าร่วมขบวนเคลื่อนไหว	Pearson's Correlation Coefficient(r)	F-test
บทบาทผู้นำการเคลื่อนไหว	การเข้าร่วมขบวนเคลื่อนไหว	Pearson's Correlation Coefficient(r)	F-test
ความสัมพันธ์ในชุมชน	การเข้าร่วมขบวนเคลื่อนไหว	Pearson's Correlation Coefficient(r)	F-test

หลักเกณฑ์ในการพิจารณาทิศทางความสัมพันธ์ของระดับความเข้มข้น

(อุทพงษ์ กุณศลบุตร. ม.ป.ป.)